Curriculumul modular, o abordare orientată spre creşterea calităţii în formarea profesională

Otilia **DANDARA**

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *Paradigma curriculară se manifestă în educaţie prin orientarea procesului spre: formarea de competenţe, axarea pe cel ce învaţă, valorificarea parteneriatului educaţional, promovarea tehnologiilor didactice interactive. Învăţământul profesional tehnic secundar valorifică abordarea curriculară ţinînd cont de prevederile curriculare, de anumite tendinţe ce se manifestă pe acest segment al formării profesionale atît globale, cît şi legate de realităţile din ţara noastră. Cu cît nivelul de calificare este mai jos, cu atît mai mult procesul de însuşire a competenţelor se bazează pe exersare şi preluare directă, de la factorul educaţional, a modalităţii de realizare a sarcinii. Deţinerea competenţei profesionale se demonstrează prin efectuarea unui proces şi obţinerea unui produs. În aceste condiţii, o modalitate optimă de însuşire a competenţelor profesionale prin învăţământul profesional tehnic secundar este proiectarea curriculară modulară, care subordonează asimilarea conţinuturilor formării unei anumite competenţe profesionale specifice. Conţinuturile (foste discipline de studii) se integrează în procesul de formare a competenţei la momentul oportun, fiind un mesaj educaţional prin care cadrul didactic interacţionează cu elevul în vederea dezvoltării unor abilităţi concrete şi a aplicării acestora într-o situaţie similară activităţii profesionale.*

Abstract: *The curricular paradigm acts in education by directing the process towards the competence formation, by focusing on the learner and highlighting the educational partnership and promotion of interactive teaching technologies. The secondary technical and vocational education benefits from the curricular approach through taking into account the curriculum acknowledgement, the tendencies in vocational training curriculum, as well as global trends and realities of our country. As the qualification level is lower, then the competence formation process is more based on practice and direct takeover of a way of the performing tasks from the educational factor. The competence acquisition is proved by a process realization and an achievement of a specific product. Under these circumstances, the modular curriculum design, whose contents help to form a specific professional competence is an optimal way of formation of professional competences through technical and vocational secondary education. The contents (former subjects of study) are activated in the process of competence formation when needed. They constitute an educational message, by which the teacher interacts with the student in order to form specific skills, with the purpose of using them in a situation similar to a professional activity.*

Keywords: *curriculum, modular curriculum, competence.*

Termenii *curriculum* şi *abordare curriculară* sînt nelipsiţi din vocabularul de specialitate al profesorilor angajaţi la diferite niveluri ale sistemului de învăţămînt. Mai mult decît atît, aceste noțiuni încep să devină uzuale şi pentru părinţi şi elevi, avînd conotaţia de *rigoare şcolară*, *prevedere de realizat*. Într-un sens foarte larg, *abordarea curriculară* este sinonimă cu parcursul şcolar (chiar plecînd de la etimonul cuvîntului *curriculum* − cale, traseu). În articolul de faţă vom trata termenul *abordare curriculară* ca pe un concept-cheie al procesului educaţional, încercînd să conturăm un tablou al particularităţilor sale paradigmatice.

Paradigma este un model, o teorie educaţională care determină, pentru o anumită perioadă de timp, liniile directorii ale desfăşurării şi evoluţiei procesului de învăţământ; stabileşte reperele teoretice şi particularităţile aspectelor practice ale interacţiunii dintre profesor-elev şi alţi factori implicaţi în educaţie.

Paradigma curriculară cunoaşte mai multe interpretări. De exemplu, potrivit lui J. Dewey, disciplinele şcolare trebuie corelate cu experienţele de învăţare directe sau indirecte ale elevului, extinse dincolo de mediul formal [1], iar după F. Bobbitt, *curriculumul* este un ansamblu de obiective (abilităţi, atitudini, obişnuinţe, cunoştinţe) [2].

Reforma curriculară din Republica Moldova, iniţiată în anii 90 ai secolului trecut, a însemnat, în esenţă, începutul unor schimbări profunde în educaţie, mai întîi în învăţământul general, iar ulterior şi în învăţământul profesional de toate nivelurile. Debutul acesteia a coincis cu constituirea unei concepţii educaţionale la scară naţională şi cu demararea reformei continue − acţiune asumată la scară mondială.

Abordarea curriculară a pus bazele promovării unor priorităţi ale fenomenului educaţional la nivel global: sporirea funcţionalităţii achiziţiilor şcolare în raport cu condiţiile integrării socioprofesionale; punerea în valoare a potenţialului individual al educatului şi centrarea pe cel ce învaţă; parteneriatul dintre formator şi formabil, cu sprijin pe parteneriatul educaţional dintre factorii implicaţi în proces; pregătirea formabilului pentru învăţarea pe parcursul întregii vieţi.

Învăţământul general a fost promotor al paradigmei, avînd la bază principiul consecutivităţii şi continuităţii în educaţie. Din aceste considerente, a trecut prin mai multe etape ale reformei curriculare (reflectată plenar şi explicit de specialişti notorii în problema curriculară, a se vedea lucrările profesului Vl. Guţu). În contextul evoluţiei paradigmei curriculare în arealul educaţional din Republica Moldova, trebuie să menţionăm succesele, dar şi să atenţionăm asupra unor interpretări şi decizii pripite, care au generat anumite incertitudini şi dificultăţi în implementarea prevederilor curriculare. Printre succese amintim schimbarea accentelor în procesul de învăţământ pe realizarea finalităţilor şi pe intenţia de a-i asigura elevului condiţii favorabile de implicare activă şi posibilităţi de luare a deciziilor (cu referire la alegerea şi utilizarea sursei de conţinut, a metodelor interactive ce favorizează valorificarea potenţialului individual etc.). Dintre situaţiile mai puţin reuşite, este cazul să remarcăm vehicularea unor idei mai puţin pertinente din punct de vedere ştiinţific: de exemplu, cea cu referire la renunţarea la obiective şi trecerea la competenţe (fără a pătrunde în esenţa lucrurilor şi a constata caracterul obiectiv şi necesar al utilizării şi existenţei ambelor concepte, care fac parte din sistemul conceptual pedagogic şi care nicidecum nu se substituie).

În învăţământul profesional, în ansamblu, şi în cel tehnic secundar, în particular, reforma a demarat mai tîrziu. Astfel, abordarea curriculară pe acest segment s-a încadrat, pe de o parte, în preceptele conceptuale generale, iar, pe de altă parte, a luat conturul unor prevederi specifice segmentului respectiv al sistemului de învăţământ, subordonînd schimbările misiunii acestui tip de formare profesională. Prevederile conceptuale, stipulate în Codul Educaţiei, în Cadrul de referinţă al curriculumului pentru învăţământul profesional tehnic, scot în evidenţă relaţia dintre general şi particular, relaţia dintre global şi local. Prevederile curriculare pentru segmentul învăţământului profesional tehnic secundar oglindesc tendinţele fenomenului educaţional la momentul actual, creînd condiţii pentru realizarea educaţiei conform modelului curricular. La nivel particular specific, acestea reflectă tendinţele de realizare a învăţământului profesional tehnic la scară planetară, demonstrînd legătura dintre schimbările produse pe acest segment şi contextul social economic. Reforma curriculară încearcă să ţină cont şi de contextul local al relaţiei dintre învăţământ şi mediul social economic autohton, condiţie care ”aspiră” să asigure funcţionalitatea şi eficienţa formării profesionale în raport cu piaţa muncii.

Prevederile curriculare ale învăţământului profesional tehnic derivă din viziunea şi misiunea acestui tip de învăţământ, reflectate în *Cadrul de referinţă al curriculumului pentru învăţământul profesional tehnic.* Astfel, învăţământul profesional tehnic secundar îşi propune să formeze personalităţi ce deţin următoarele caracteristici: *deschişi şi doritori să înveţe* pe parcursul întregii vieţi, înnoindu-şi în permanenţă competenţele profesionale, pentru a fi apţi să facă faţă cu succes provocărilor societăţii cunoaşterii şi pieţei muncii în continuă schimbare; *activi, proactivi şi productivi*, creativi şi inovativi, cu încredere în propriile forţe, capabili să comunice şi să coopereze cu alţii pentru a putea contribui la bunul mers al societăţii; *angajaţi şi responsabili*, asumîndu-şi conştient valorile consolidate ale societăţii şi în măsură să contribuie eficient la dezvoltarea acesteia [3, p. 11].

Abordarea curriculară în învăţământul profesional de orice nivel presupune axarea pe finalităţi şi pe formare de competenţe. ”Caracterul integrator al competenţei accentuează faptul că aceasta, ca expresie a calificării profesionale în contextul învăţământului profesional tehnic, nu se limitează la deprinderi punctuale, ci ia în calcul capacitatea de a gestiona situaţii profesionale. A fi competent nu înseamnă doar a şti să execuţi o operaţie, ci a şti să acţionezi şi să reacţionezi într-un context particular, iar pe măsura creşterii nivelului de calificare, a şti să faci faţă situaţiilor noi” [3, p. 16].

Formarea profesională prin învăţământul profesional tehnic secundar are la bază curriculumul meseriei, la

a cărui proiectare se ţine seama de următoarele principii:

- abordarea integrativă a procesului de formare profesională prin corelarea etapelor funcţionale ale dezvoltării curriculare: proiectare, implementare, evaluare;
- orientarea formării profesionale spre finalităţi, exprimate în termeni de competenţă;
- dezvoltarea personală a celor care participă la procesul de învăţământ;
- orientarea pregătirii profesionale spre îmbunătăţirea calităţii nivelurilor de competenţă ale unei persoane la locul de muncă;
- formarea la elevi a nevoii de încadrare pe piaţa muncii şi a învăţării pe tot parcursul vieţii;
- asigurarea unui caracter deschis înnoirilor în îmbinare cu invarianţa reperelor conceptuale.

Concepţia şi procesul de formare a competenţelor profesionale diferă în învăţământul profesional de la un nivel la altul. Cu cît nivelul de calificare este mai jos, cu atît mai mult procesul de dobîndire a competenţelor se bazează pe exersare şi preluare directă, de la factorul educaţional, a modalităţii de realizare a sarcinii. Deţinerea competenţei profesionale se demonstrează prin efectuarea unui proces şi prin obţinerea unui produs. De aceea, şi procesul de formare a competenţelor profesionale trebuie să se desfăşoare în condiţii similare sau apropiate condiţiilor de muncă. Din aceste considerente, tehnologiile didactice sînt axate pe exerciţiu, simulare de caz, modelare, iar aspectul teoretic al învăţării este apreciat drept suport conţinutal pentru activitatea practică, definitorie în demersul de formare profesională.

Pornind de la aceste realităţi, care reflectă condiţiile unui învăţământ profesional tehnic autentic, şi studiind experienţa altor ţări, prin prevederile Cadrului de referinţă, se recomandă organizarea procesului de formare profesională în învăţământul profesional tehnic secundar în baza curriculumului modular al meseriei.

Modulele sînt segmente separate specifice sau pachete de învăţare ce conduc la atingerea rezultatelor definite. Modulele pot fi independente sau părţi curriculare mai largi, adică unităţi organizaţionale ale traseului de formare profesională. Acestea sînt proiectate pe baza unor principii complementare şi exprimă diverse sarcini de învăţământ, care au drept scop achiziţionarea de către elev a unui sistem de competenţe transversale şi profesionale, care îi asigură o calificare profesională.

Structurarea modulară a curriculumului nu înseamnă renunţarea la conţinuturi. Conţinuturile rămîn a fi un element important al procesului didactic, doar că parcurgerea lor nu mai este un scop în sine (de exemplu, abordarea tradiţională: elevul trebuie să înveţe disciplinele din program). Conţinuturile sînt purtătoare de mesaj educaţional-formativ şi permit acumularea de cunoştinţe, formarea de abilităţi pe care se bazează o competenţă sau mai multe competenţe.

O abordare modulară nu fragmentează conţinuturile, ci le integrează în raport cu rezultatele învăţării prestabilite/proiectate. Volumul conţinutului de predat şi complexitatea acestuia se determină în funcţie de utilitatea conţinutului şi contribuţia acestuia la formarea competenţei. De exemplu, respectarea securităţii muncii şi prevenirea traumatismelor nu se predă reieşind dintr-o concepţie a disciplinei în care se porneşte de la definirea conceptelor, apoi la enumerarea cerinţelor faţă de securitatea muncii, clasificarea traumatismelor etc., ci în funcţie de competenţa concretă: *montarea aparatelor electrice, sudarea materialelor plastice* etc. Dată fiind această finalitate, se formează abilităţi ce vor fi demonstrate într-un context de muncă concret, elevul va însuşi cunoştinţele şi îşi va dezvolta, prin exersare, abilităţile necesare unui comportament concret − în cazul nostru, în timpul montării aparatelor electrice sau în timpul sudării materialelor din plastic.

Elementele funcţionale ale conţinutului, în raport cu competenţele ce urmează să fie formate şi demonstrate, sînt integrate într-un mesaj formativ, pe care profesorul îl încadrează într-un context didactic, îmbinînd activităţile cu caracter preponderent teoretic cu cele ce au un caracter preponderent practic.

O abordare modulară accentuează caracterul interactiv al metodelor utilizate în predare-învăţare-evaluare. Renunţînd la discipline, dispare nevoia de memorare şi de repetare mecanică a unor definiţii. Chiar şi la orele teoretice elevul trebuie să înveţe prin simulări de caz sau rezolvări de situaţii-problemă. Această abordare schimbă relaţia dintre profesor şi elev, sporeşte rolul profesorului ca mentor. Renunţarea la discipline şcolare micşorează numărul cadrelor didactice implicate în instruirea elevului. Echipa poate fi formată din două persoane: profesorul şi maistrul. Aceştia se pot implica în formarea tuturor competenţelor necesare deţinerii unei meserii. În felul acesta, comunicarea dintre profesor şi elev este destul de complexă. Profesorul/echipa îşi creează, de fapt, "un atelier" de pregătire profesională, un "master class", asumîndu-şi întreaga responsabilitate pentru reuşita formării profesionale a elevului.

O astfel de abordare schimbă accentele: procesul de pregătire profesională se axează pe elev, deoarece orientarea spre formarea de competenţe, prin intemediul unei instruiri modulare, înseamnă acţiune din partea elevului: învăţare activă şi demonstrare a rezultatului.

Modularizarea oferă multiple beneficii pentru îmbunătăţirea educaţiei şi a formării profesionale, în special pentru modernizarea curriculumului. Aceste beneficii sînt:

- *O mai mare flexibilitate în planificarea şi or-*

ganizarea procesului de învăţământ. Nu există o dependenţă de succesiunea disciplinelor ce trebuie predate. Se stabileşte doar o succesiune logică a pregătirii profesionale, prin eşalonarea competenţelor ce trebuie dobîndite. De aceea, vom plasa la bază principiile generale ale învăţământului: (a) instruirea de la cunoscut spre necunoscut; (b) învăţarea acţiunilor elementare, apoi a celor mai complexe, mai dificile; (c) construcţia parcursului de formare profesională în temeiul principiului continuităţii şi complementarităţii. Deci vom eşalona modulele astfel încît să valorificăm la maximum experienţa anterioară a elevului.

- *Randament sporit privind criteriul cost-eficacitate al procesului de învăţământ*. Demersul modular demonstrează că integrarea mesajului educaţional în module elimină informaţia irelevantă pentru formarea profesională (dispare necesitatea învăţării unor noţiuni sau a materialului factologic care nu contribuie direct la formarea competenţei concrete). Deci scade volumul conţinutului predat tradiţional. Elevul simte nevoia de a însuşi anumite cunoştinţe şi de a-şi forma abilităţi concrete, fiind impulsionat de sarcina pe care trebuie să o rezolve. Instruirea este mai eficientă, întrucît elevul este mai motivat, el vede necesitatea efortului pe care tebuie să-l depună.
- *Răspuns adecvat la nevoile pieţei muncii*. Construcţia traseului de formare profesională în baza modulelor este mai receptivă la schimbările de pe piaţa muncii: un modul nou poate fi omis sau, dimpotrivă, încadrat în programul de studii în orice moment. Prin urmare, problema legată de ce disciplină de studii trebuie să fie omisă sau ce conţinut al unei discipline de studii trebuie să fie modificat dispare de la sine. Abordarea modulară integrativă determină foarte clar ce achiziţii academice, la nivel de cunoştinţe şi abilităţi, trebuie să aibă elevul. Un curriculum modular este mai lesne de înţeles pentru un practician sau angajator. Cei de pe "şantier", de obicei, cunosc mai bine schimbările din procesul tehnologic al unei meserii, de aceea pot deveni parteneri activi în modernizarea curriculumului meseriei.
- *Mobilitate pe verticală şi îmbunătăţiri pe orizontală*. Curriculumul modular este mai deschis şi oferă diverse oportunităţi pentru conturarea unui traseu de formare profesională atît iniţială, cît şi continuă. În perioada schimbărilor (multiple pe piaţa muncii), a mobilităţii sociale sporite, este încurajată: formarea profesională imediat după finisarea ciclului gimnazial; definitivarea studiilor pentru cei care au întrerupt parcursul academic; încadrarea în pregătirea profesională a celor veniţi dinspre piaţa muncii, care deţin anumite competenţe profesionale, dar au nevoie de formare profesională ca rezultat al evoluţiei tehnologiilor din domeniu. Toate aceste variante ale formării şi evoluţiei în carieră pot fi satisfăcute prin construcţia unui traseu modular, întrucît modulele sînt relativ autonome şi pot fi eşalonate în conformitate cu nevoile celor educaţi. Aceştia pot solicita întreaga gamă de module sau le pot selecta în funcţie de competenţele pe care doresc să şi le formeze. Abordarea modulară este mai flexibilă şi din punctul de vedere al îmbunătăţirii "din interior". În orice moment, structura modulului poate fi modernizată în conformitate cu finalităţile proiectate. Modulele pot şi trebuie să fie refăcute, perfecţionate în funcţie de schimbările din domeniul de activitate profesională.
- *Răspuns eficient la nevoile individuale şi capacităţile formabililor*. Un învăţământ modular, bazat pe abordarea integrativă a conţinuturilor, are avantajul de a combina mai eficient teoria cu practica. De asemenea, un formabil ar putea fi interesat de dezvoltarea unei anumite competenţe. Pe lîngă faptul că va demonstra un nivel de competenţă stabilit în programul de studii, acesta se poate concentra asupra unor aspecte ale activităţii profesionale care corespund într-o măsură mai mare intereselor şi aspiraţiilor individuale.
- *Este mai uşor să revii în învăţământul profesional pentru a termina studiile sau a obţine calificări suplimentare*. În instruirea modulară, dispare nevoia de a repeta discipline pe care nu le-ai dus la bun sfirşit. Reîntoarcerea la studii înseamnă să înveţi modulele pe care nu le-ai parcurs. Şi calificarea suplimentară este obţinută mai uşor, recunoscîndu-se competenţele deţinute de muncitor.
- *Profesorii şi elevii au o idee clară cu privire la obiectivele şi sarcinile de învăţare*. În instruirea modulară, profesorul şi elevul ştiu ce au de făcut pentru a finaliza modulul cu o competenţă formată. Necesitatea sau utilitatea unor conţinuturi şi activităţi ce trebuie realizate nu este pusă la îndoială. Claritatea sarcinii vine dinspre conţinutul competenţei: *trebuie să cunoşti şi să poţi face* − ceea ce asigură acţiunile unui muncitor într-o situaţie profesională concretă (de exemplu, *sudarea cu flacără de gaz* sau *instalarea prizei de pămînt*).

În concluzie, proiectarea curriculară în învăţământul profesional tehnic secundar este o noutate conceptuală pentru sistemul nostru educaţional. Asemeni oricărei inovaţii, pentru a fi aplicată, aceasta trebuie să fie acceptată, înţeleasă şi asumată. Evident, e nevoie de *angajament şi implicare* din partea managerilor instituţiilor de învăţământ şi a profesorilor, deoarece esenţa abordării curriculare în educaţie consistă, întîi de toate, în *angajament şi implicare*, orientate spre sporirea eficienţei şi a funcţionalităţii celor dobîndite de către elevi.